

Justitiedepartementet
Via e-post:
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L2@regeringskansliet.se

Remissyttrande över utredningen *Alla tiders
föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv*
(SOU 2022:38)

(dnr Ju2022/02331)

Inledning

Hovrätten anser att utredningen är välskriven och att utredaren på ett systematiskt och klargörande sätt har redovisat olika förslag och sina överväganden. Hovrätten instämmer även i utredarens bedömning att förslagen kommer att ha begränsade konsekvenser för domstolarna. Hovrätten ställer sig bakom utredningens förslag och överväganden i huvudsak och vill endast lämna följande synpunkter utifrån de aspekter hovrätten har att beakta.

Översyn av föräldrabalkens regler om föräldraskap (avsnitt 12)

Hovrätten ställer sig tveksam till utredningens bedömning att det inte finns något behov av att införa särskilda regler om fastställande och hävande av föräldraskap för den som har fött ett barn. Följden av att inte reglera en sådan situation är att en indispositiv talan får föras enligt de allmänna reglerna om fastställelsetalan i 13 kap. 2 § rättegångsbalken. Det bör förtydligas varför barnet i denna situation ska väcka en sådan talan i stället för att frågan regleras enligt föräldrabalken på samma sätt som gäller för den förälder som inte har fött barnet. Det sistnämnda skulle bidra till en mer enhetlig reglering.

Utredningen föreslår att ett barn ska ha rätt att väcka talan om hävande av föräldraskap och att barnet själv ska väcka talan om det inte finns synnerliga skäl. De exempel som lyfts fram på s. 476 och s. 1021 framstår dock inte som ovanliga situationer. Frågan är om kravet på synnerliga skäl kommer att leda till en alltför restriktiv tillämpning i domstolarna, och om det i stället bör övervägas att ställa krav på särskilda skäl.

Åtgärder för familjer där fler än två vuxna tar föräldraansvar (avsnitt 14)

Barns rätt till umgänge med sociala föräldrar

Det framstår som rimligt att socialnämnden har en möjlighet att väcka talan om umgänge och att en social förälder har en möjlighet att föra en egen talan om socialnämnden väljer att avstå. Reglerna om att sociala föräldrar ska kunna väcka talan kan emellertid innebära en risk för att barnet utsätts för flera samtidigt pågående umgängesprocesser. Det kan finnas skäl till förtydliganden hur sådana situationer ska hanteras.

Hovrätten ser att det kan uppstå tillämpningsproblem när det gäller att i processens inledningsskede avgöra om en person är taleberättigad såsom social förälder. Frågan är hur omfattande undersökningar domstolen ska genomföra innan den avgör om en talan ska tillåtas eller inte. Hovrätten vill peka på risken för att prövningen av talerätten i realiteten inte kan göras i processens inledningsskede utan först senare som en del av den materiella prövningen. Barnet riskerar därigenom att involveras i en domstolsprocess onödigt länge.

Föräldrafullmakt

Hovrätten ställer sig generellt positiv till förslaget om föräldrafullmakter. Det kan dock uppstå gränsdragningsproblemen gällande föräldrafullmaktens innebörd, vilket skulle kunna leda till ytterligare tvistefrågor inom ramen för familjemålen. Det framstår även som oklart i vilka situationer som fullmaktshavaren inte kan agera utan vårdnadshavarens medverkan. Vidare ser hovrätten ett behov av förtydligande när det gäller vad som avses med ”viktiga frågor” för samrådsskyldigheten mellan fullmaktshavaren och vårdnadshavaren, jfr. s. 770 och 1080.

En fråga som skulle kunna övervägas är om en föräldrafullmakt även skulle kunna utfärdas för rättsliga föräldrar som inte har vårdnaden om barnet. En sådan lösning skulle lösa en del vanligt förekommande tvistefrågor där det t.ex. blir aktuellt att utfärda insynsfullmakter.

Utredningen föreslår att det inte ska ställas något krav på att föräldrafullmaktshavaren är fortsatt folkbokförd i Sverige efter registreringen. Det kan ifrågasättas om det finns ett behov av föräldrafullmakter när fullmaktshavaren inte är bosatt i Sverige, möjligen med undantag för det fall att barnet är bosatt i Sverige nära gränsen till ett annat land medan den sociala föräldern bosatt sig på andra sidan gränsen. Hovrätten vill peka på risken att föräldrafullmakten används som påtryckningsmedel och att det kan ifrågasättas hur delaktig en social förälder som befinner sig utomlands kan vara i vårdnaden om ett barn. Det skulle mot denna bakgrund kunna övervägas om huvudregeln ska vara att fullmaktshavaren är folkbokförd i Sverige, men att det som undantag kan tillåtas att fullmaktshavaren inte är folkbokförd i Sverige. Ett exempel på undantagssituationer skulle då kunna vara just när barnet bor i ett gränsområde.

Utredningen föreslår att ett barn som har fyllt 12 år ska ha möjlighet att ensam återkalla en utställd fullmakt. Hovrätten ställer sig tveksam till om det är lämpligt att överlåta ett sådant beslut till så unga barn. Det kan inte uteslutas att risken för påtryckningar på barnet ökar ju yngre barnet är och likaså risken för att barnet hamnar i lojalitetskonflikter. Det borde i stället övervägas en åldersgräns på 15 år för att barnet på egen hand ska kunna återkalla en

föräldrafullmakt. Med utgångspunkt i barnets bästa bör föräldrarna tillmäta ett barns åsikt och inställning betydelse i förhållande till barnets mognad. En förälder kan således bistå ett barn som är yngre än 15 år med att återkalla fullmakten om barnet vill det och föräldrarna anser att barnet trots sin ålder är mogen nog att stå bakom ett sådant beslut.

Hovrätten anser i motsats till utredningen att det kan finnas en fördel med att socialnämnden ges behörighet att återkalla föräldrafullmakter. Det kan uppstå situationer när ett barn far illa men vårdnadshavaren inte ingriper, utan att det nödvändigtvis rör sig om en situation där socialnämnden kan överväga att omhänderta barnet.

Vårdnad efter en förälders eller en vårdnadshavares död

Enligt 6 kap. 9 § ska rätten utse den person som den efterlevande föräldern vill utöva vårdnaden med att såsom särskilt förordnad vårdnadshavare utöva vårdnaden gemensamt med föräldern, *om det inte är uppenbart att gemensam vårdnad är oförenlig med barnets bästa*. Det ställs förhållandevis låga krav på den person som ska kunna utses till särskilt förordnad vårdnadshavare vid sidan av en förälder. Mot den bakgrunden bör det övervägas om det är självklart att utgå från bestämmelsen i 6 kap. 4 § första stycket föräldrabalken när det gäller omfattningen av den prövning som domstolen ska göra. Det bör i vart fall övervägas om domstolen vid sin bedömning i stället ska göra prövningen utifrån frågan *om gemensam vårdnad är förenlig med barnets bästa*.

Detta yttrande har beslutats av hovrättsråden Ingela Sundin och Helen Voelkerling samt tf. hovrättsassessorn Lovisa Falkman (referent).

Ingela Sundin

Lovisa Falkman